УДК 378:373.011.3-51:78J:005.342
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.11

Даценко М. С.

ІННОВАЦІЙНІ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Сучасна епоха розвитку світового співтовариства характеризується стрімкими цифровими та інноваційними процесами, які все більше набувають статусу генерального індикатора культурного розвитку. Умовою прогресу стає готовність суспільної й індивідуальної свідомості до змін у всіх сферах життя соціуму і прийняттю нового як цінності. Змінюється погляд на образ самої людини. Так, першочерговим завданням освіти стає розвиток таких якостей та здібностей, які б дали змогу людині не лише забезпечити якість життя, а й, долаючи труднощі, пов’язані з сприйняттям новацій, створювати креативний соціальний простір. Сьогодні важливим завданням для всіх закладів освіти є формування високого рівня конкурентоспроможності. Основним фактором формування і розвитку інноваційної освіти стає творчий та інтелектуальний потенціал педагогічних працівників.

У статті розглянуто підхід “хьютагогіка”, який розвиває вміння навчатися, використовує всі універсальні можливості навчання, не обмежує вибір методів та форм, має нелінійний характер освітнього процесу майбутнього вчителя музичного мистецтва; проаналізовано принципи системного аналізу складних нелінійних систем, якими є як особистість, її творчий потенціал, так і сучасний простір освіти (нелінійності, кордомедійності, холістичності, емерджентності та ігрового експериментування), що передбачають інтеграцію в систему принципів інноваційної освіти.

Інноваційна діяльність у сучасному вимірі розглядається як цілісна, різнорівнева, багатоступенева, нелінійна, синергетична система, яка виконує в освітньому процесі коригувальну і спрямовувальну функції розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва. Ми стверджуємо, що розвиток інновацій у мистецькій освіті не можливий без творчої активності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: *мистецька освіта, майбутній учитель музичного мистецтва, інноваційна діяльність, хьютагогіка, розвиток творчого потенціалу, принцип емерджентності, принцип нелінійсності, принцип холістичності, принцип кордомедійності.*

У контексті інноваційних процесів у педагогічній освіті висуваються нові вимоги до майбутнього вчителя музичного мистецтва: сучасне суспільство потребує фахівців, які здатні виконувати професійні функції, наділені готовністю від початку фахової діяльності виявляти компетентності у формуванні покоління з високим ступенем ціннісних орієнтирів. Із цією метою вчитель мистецьких дисциплін, насамперед учитель музичного мистецтва, має володіти спектром необхідних якостей, серед яких вагоме значення має творчий потенціал.

Актуальність зумовлена і пошуками ефективних способів розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах невпинних суспільно-політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх трансформацій в Україні і світі, пов’язаних із новими викликами суспільства – пандемією COVID-19 і переходом на дистанційне навчання.

Нині мистецька освіта має значні здобутки в галузі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. У зарубіжному дискурсі провідними дослідниками окреслені сучасні тенденції розвитку мистецької освіти (В. Песх, Ч. Купісевич, Б. Ватсинс, Р.-Д. Крамер, Дж. Болтон та інші).

Особливий інтерес дослідників (В. Андрущенко, І. Бех, І. Дичківської, І. Зязюна, В. Моляко, С. Сисоєвої та інших) привертає проблема педагогічного становлення майбутніх учителів у процесі освітньої інноваційної діяльності, пов’язаної із сприйнятливістю до нового в житті та освіті, здатністю швидко реагувати на будь-які зміни, продукувати принципово нові ідеї.

Педагогічна інноватика має суттєву цінність як теорія та практика формування творчого потенціалу кожного з освітян, відкритого до нових звершень у динамічних і непростих умовах турбулентного суспільства. У фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва інноваційна освітня діяльність має особливий вияв. Здатність до творення нового, насамперед, пов’язана з функціональними можливостями самої музики нести людині радість від відчуття краси, естетичне задоволення та емоційне переживання в процесі творення або сприйняття художніх образів [11, с. 267].

Проблема творчої особистості в діахронному вимірі має пріоритетний статус у системі знань про людину. Вагомий внесок у її розроблення зробили Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, К. Роджерс, А. Ротенберг, Ч. Тейлор, Р. Торренс, В. Франкл та інші.

Досліджуючи проблему творчої обдарованості, В. Моляко [5, с. 5] виокремив у системі творчого потенціалу деякі компоненти: інтереси, їх систематичність, спрямованість та частоту; допитливість, схильність до пошуку та вирішення проблемних ситуацій; уміння комбінувати, знаходити аналоги, реконструювати; задатки, схильності, що виявляються у підвищеній чутливості, а також у динамічності психічних процесів; швидкість освоєння нової інформації; схильність до постійних порівнянь, зіставлень; вияви загального інтелекту – розуміння, швидкість оцінок і вибору рішення; цілеспрямованість, рішучість, систематичність

у роботі; інтуїтивізм – здібність до вияву неусвідомлюваних прогнозів, рішень; здібності до вироблення власних стратегій.

Сучасний статус феномену "творчий потенціал" зумовлений його актуальністю та вживаністю в різних галузях буття людини як основного вихідного поняття в антропоцентричній парадигмі. Однак цілісне й змістове його розуміння відсутнє через латентний характер і нелінійну детермінацію становлення та розвитку, що переконує в необхідності цілеспрямованого наукового дослідження проблеми розвитку творчого потенціалу в цілісній і продуктивній життєтворчості особистості [4].

Мета статті – розкрити сутність інноваційних принципів розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Процеси інноваційного розвитку систем освітнього процесу у світі є закономірними, вони характеризуються глобальною спільністю дій, що становить значний інтерес для професіоналів різних країн.

І. Дичківська [2, с. 289] дає характеристику і визначення інноваційній діяльності педагога як сукупності зовнішніх і внутрішніх виявів його особистості, в яких знаходить розвиток внутрішнє «Я» (світовідчуття, світогляд, індивідуальні особливості), спрямоване на вдосконалення певних якісних та кількісних характеристик освітньої системи.

Упровадження інновацій – це багатоаспектний та неоднозначний процес змін. Так, пошук нових підходів та принципів, моделей підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва проходить на межі суперечливих напрямів уніфікації та диверсифікації; спрямованість освітнього процесу до інноваційності окреслюється на тлі прогресивної стандартизації "індустрії" вищої освіти; нині актуальна проблема співвідношення національного, регіонального і глобального у створенні програм підготовки майбутніх учителів мистецького профілю.

Методологічну основу будь-якої системи освіти становлять провідні положення – принципи, виявлені та сформульовані в результаті досліджень. Саме через підходи та принципи здійснюється конкретизація мети й завдань, вибір засобів реалізації, змісту, форм, методів тощо. Вони визначають функціонування всіх елементів дидактичного циклу, які є мікропроцесами цілісного процесу навчання й самоосвіти зокрема [6].

Розвиток коннективістської теорії окреслив нові підходи, які почали називати *електронною педагогікою* [10]. Це такі відгалуження, як парагогіка, хьютагогіка, різоматична теорія тощо. Нині актуальним для розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва стає *підхід хьютагогіки* та його принципи.

Термін "хьютагогіка" вперше трапляється в роботі S. Hase й C. Kenyon [12] у публікації "From Andragogy to Heutagogy". На противагу педагогіці й андрагогіці дослідники стверджують, що "інформаційний вибух", швидкі зміни в суспільстві спричинили зміни в освітніх підходах (від традиційного (де вчитель завжди вирішував, що учень повинен знати і як слід його вчити) до інноваційного (сам учень визначає зміст, форму, темпи навчання)). Хьютагогіка визначається авторами [6] як новий підхід до організації навчання дорослих, концепція самостійного навчання, вчення про те, як самостійно вчитися в умовах інформаційного віку. На їхню думку, цей підхід слугує освітнім потребам учням сьогодення та сприяє розвитку індивідуальних здібностей.

Аналізуючи дослідження провідних науковців у просторі мистецької освіти, у статті пропонуємо розглянути принципи системного аналізу складних нелінійних систем, якими є як особистість, її творчий потенціал, так і сучасний простір освіти. Методологія *онтологічного підходу* у філософсько-освітньому дискурсі зорієнтувала на визначення фундаментальних засад продуктивного розвитку творчого потенціалу особистості в просторі мистецької освіти [4] (*принципи нелінійності, кордомедійності, холістичності, емерджентності та ігрового експериментування),* що передбачають інтеграцію в систему принципів інноваційної освіти.

Реалізація творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва ґрунтується на принципах, характерних для фази трансформації й оновлення системи, народження нового порядку. *Принцип нелінійності* є динамічною властивістю, виявленою в непередбачуваній неоднозначній активності щодо визначення варіативних, якісно різних результатів, способів і стратегій еволюції. Зауважимо, що стосовно творчого потенціалу атрибут нелінійності засвідчує відсутність кореляції між вихідними потенційними творчими показниками та можливістю їх реалізації за певних, як-от спеціально організованих, умов. Розвиток творчого потенціалу формує контент адаптивних передумов, зокрема спонтанну адекватність, специфіку адаптативної стратегії, час, необхідний на адаптацію [4].

Дослідниця В. Коновальчук [4] доводить, що зовнішній світ і внутрішній потенціал можуть бути повноцінно пізнаними на основі почуттів, які забезпечують провідність знань та інформації. Тому пізнавальна діяльність, насамперед цілеспрямована освітня, має ґрунтуватися на *принципі кордомедійності*. Зауважено, що впродовж останніх десятиліть у науковій літературі з'явилися дослідження проблеми емоційного інтелекту, який відрізняється від когнітивного можливістю розвитку впродовж усього життя. З емоційним інтелектом людини пов'язують розвиток "soft skills" – "м'яких" навичок (компетенцій), що інтегрують особистісні характеристики, пов'язані з ефективною взаємодією людей. Таким навичкам властива латентність: їх важко виявляти, перевіряти, раціонально набувати. Групу "soft skills" формують індивідуальні, перцептивні, комунікативні та інтерактивні навички, що вможливлюють професійну успішність, соціальну діяльність

особистості, її власну творчу реалізацію, конструктивне пізнання, оволодіння потрібною інформацією в потрібний момент, спонтанну й адекватну відповідь на непередбачуваний соціальний виклик. Ученою акцентовано, що розвиток сердечного розуму – “емоційного інтелекту”, почуттів, сердечної духовної інтуїції – зумовлений функцією серця, інтегрованою з функціями центрів кори головного мозку, які народжують почуття, емоції, інтуїцію. Кордомедійність як “серцепровідність” базована на емоційності, щирості, чуйності та милосерді [4].

Принцип холістичності – одна із найважливіших якостей особистості, що зберігається за умов усіх змін якісного характеру. Розвиток цілісності творчого потенціалу особистості ґрунтований на зв’язку якісно різних, змінюваних станів стійкості і мінливості. Основним показником цілісності творчого потенціалу особистості є те, що в будь-який момент свого становлення та втілення він глибоко унікальний, неповторний. *Конкретними формами втілення динамічної цілісності творчого потенціалу є становлення стратегії життєдіяльності, що за своєю суттю є процесом переходу об’єктивно можливого в об’єктивно дійсне, потенційного – в актуальне* [4].

Розглянемо *принцип емерджентності*, що демонструє найважливішу інтеграційну ознаку творчого потенціалу – цілісність. Ефект цілісності виявляється тоді, коли зіткнення особистості із зовнішнім предметним світом запускає колективні кореляції творчого потенціалу особистості, унаслідок чого продукуються здатності, які раніше перебували в згорнутому (латентному) стані. В. Коновальчук [4] акцентує, що непередбачуваність, властива розвитку творчого потенціалу особистості як складній системі, призводить до несподіваної появи, раптового виникнення нової творчої властивості, зокрема способу адаптації, форми взаємодії.

Принцип ігрового експериментування припускає активний пошук майбутніми вчителями музичного мистецтва нових стратегій і видів педагогічної поведінки, орієнтованих на особистість учня. Цей принцип стає важливим і як модель поведінки у педагогічній діяльності, і як поштовх до розвитку творчого потенціалу та рефлексії.

Отже, інноваційні тенденції розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва сприяють створенню такого інноваційного простору, що є найефективнішим для всебічного розвитку особистості, ґрунтується на співтворчості, взаємодії між суб’єктами, забезпечує найкращі умови для розвитку творчого потенціалу особистості в просторі мистецької освіти.

Висновки. Таким чином, творчий потенціал особистості є динамічно-цілісним ресурсом потреб, здібностей, властивостей та можливостей особистості. Йому властиві латентність, нелінійність розвитку, полісемантичність, нестійкість, непередбачуваність, проте саме він є основним ресурсом життєдіяльності особистості, прогресивного розвитку суспільства й цивілізації. Інновації в освіті ми визначаємо як цілеспрямовані зміни, які вносять у визначену освітню систему нові, порівняно стабільні елементи.

Узагальнюючи вищесказане, розглядаємо хьютагогіку як теорію, концепцію, підхід про самоосвіту, що, безперечно, потребує подальшого наукового обґрунтування особливостей, специфіки, змісту, методики самоосвітньої діяльності дорослих. На нашу думку, це перспективний та цікавий напрям розвитку педагогічної науки.

Розглянуті інноваційні принципи розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва гарантують підвищення ефективності функціонування та розвитку освітньої системи загалом або її окремих елементів. Упровадження інноваційних підходів і принципів у діяльність закладів вищої мистецької освіти сприятимуть своєчасному виявленню та розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва, інноваційні форми організації занять приваблюють здобувачів вищої освіти своєю новизною, нестандартністю, оригінальністю, розширенням можливостей та перспектив.

Використана література:

1. Бордюк О. М. Сутність інновацій та інноваційних процесів у мистецькій освіті. *Науковий часопис: Гуманістичні орієнтири мистецької освіти.* Київ, 2011. С. 41–45.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень : колективна монографія / за ред. : В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир, 2006. 320 с.
4. Коновальчук В. І. Розвиток творчого потенціалу особистості в просторі освіти : дис. … докт. філос. наук : 09.00.10 “Філософія освіти”. Київ, 2017. 486 с.
5. Моляко В. А. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Обдарована дитина*. 2005. № 6. С. 2–9.
6. Нікулочкіна О. В. Х’ютагогіка як учіння про самоосвіту: сучасні інформаційно-комунікаційні технології супроводу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* Вип. 41 (94). Запоріжжя, 2015. С. 231–236.
7. Олексюк О.М. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті : монографія : 2 вид., перероблене та доповнене. Київ, 2019. 268 с.
8. Сисоєва С. О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 1997. 428 с.
9. Турчин Т. М. Інновації в сучасній початковій загальній музичній освіті. *Науковий часопис.* Вип. 16 (21). Київ, 2014. С. 171–175.
10. Фіголь Н., Файчук Т., Грамотун В., Павлюк Т. Теоретичні основи електронної педагогіки. *WayScience.* Дніпро, 2021. С. 359–361.

11. Цзюй Жань Педагогічний артистизм як елемент творчих можливостей майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка.* Вип. 8 (164). Чернігів, 2020. С. 267–271. DOI: 10.5281/zenodo.3905924
12. Stewart Hase and Chris Kenyon. From Andragogy to Heutagogy. URL: http://www.psy.gla.ac.uk/~steve/pr/Heutagogy.ht.
13. Cornelius S. Towards Flexible Learning for Adult Learners in Professional Contexts: An Activity-Focused Course Design. S. Cornelius, C. Gordon, A. Ackland. Interactive Learning Environments. 2011. P. 381–393. URL: http://ezproxy.lib.ryerson.ca/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?dire ct=true&db=eric&AN=EJ.

References:

1. Bordiuk, O.M. (2011). Sutnist innovatsii ta innovatsiinykh protsesiv u mystetskii osviti [The essence of innovations and innovative processes in artistic education]. *Naukovyi chasopys: Humanistychni oriientyry mystetskoi osvity*: Proceedings of the Scientific and Practical Conference. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University, *41-45* [in Ukrainian].
2. Dychkivska, I. M. (2004). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: navch. posibnyk [Innovative pedagogical technologies: textbook]. Kyiv, Ukraine.
3. Moliako, V. O., Muzyky, O. L. (2006). Zdibnosti, tvorchist, obdarovanist: teoriia, metodyka, rezultaty doslidzhen: kolektyvna monohrafiia [Abilities, creativity, talent: theory, methodology, research results: a collective monograph]. Zhytomyr, Ukraine.
4. Konovalchuk, V.I. (2017), Rozvytok tvorchoho potentsialu osobystosti v prostori osvity [Developing the creative potential of a person in educational space]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Moljako, V.A. (2005). Tvorchyi potentsial liudyny yak psykholohichna problema. Obdarovana dytyna [Creative potential of a person as a psychological problem. A gifted child.] (6), *p. 2–9* [in Ukrainian].
6. Nikulochkina, O.V. (2015). Khiutahohika yak uchinnia pro samoosvitu: suchasni informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii suprovodu [Heutagogy as a self-learning doctrine: modern information and communication technologies of support]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of developing a creative personality in higher and general education schools, Issue 41 (94), p. 231-236* [in Ukrainian].
7. Oleksiuk, O.M. (2019). Rozvytok dukhovnoho potentsialu osobystosti u postneklasychnii mystetskii osviti [Development of the spiritual potential of the individual in post-non-classical artistic education]. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University [in Ukrainian].
8. Sysoieva, S. O. (1997). Teoretychni i metodychni osnovy pidhotovky vchytelia do formuvannia tvorchoi osobystosti uchnia [Theoretical and methodological grounds of teacher's training for developing a creative personality of a student]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Turchyn, T.M. (2014). Innovatsii v suchasnii pochatkovii zahalnii muzychnii osviti [Innovations in modern primary general music education]. *Naukovyi Chasopys – Academic Journal.* Shcholokova, O.P. (Ed.). Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University, *issue 16 (21), 171-175* [in Ukrainian].
10. Fihol, N., Faichuk, T., Hramotun, V., Pavliuk, T. (2021). Teoretychni osnovy elektronnoi pedahohiky [Theoretical foundations of e-pedagogy]. *WayScience. p. 359-361* [in Ukrainian].
11. Ju Ran. (2020). Pedahohichnyi artystyzm yak element tvorchykh mozhlyvostei maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [Pedagogical artistry as an element of creative possibilities of a future music teacher]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskyi kolehium" imeni T. H. Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko National University "Chernihiv College",* Issue 8 (164), p. 267–271 [in Ukrainian].
12. Stewart Hase and Chris Kenyon. From Andragogy to Heutagogy [Electronic resource]. Mode of access: http://www.psy.gla.ac.uk/~steve/pr/Heutagogy.ht
13. Cornelius, S., Gordon, C., & Ackland, A. (2011). Towards Flexible Learning for Adult Learners in Professional Contexts: An Activity-Focused Course Design. Interactive Learning Environments, 19 (4), 381–393. Retrieved from: http://ezproxy.lib.ryerson.ca/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?dire ct=true&db=eric&AN=EJ.

Datsenko M. S. Innovative principles of developing the creative potential of a future music teacher

The current age of the development of the international community is characterized by rapid digital and innovative processes that are progressively gaining the status of a major indicator of cultural development. The readiness of public and individual consciousness to changes in all domains of the life of society and acceptance of the new as a value becomes a pre-requisite for a progress. Accordingly, the view of the image of the very person changes. Therefore, the primary objective of education is to develop such qualities and abilities that would allow a person not only to ensure the quality of life, but also to make a creative social space, overcoming the difficulties associated with the perception of innovation. Today, developing a high level of competitiveness is an important task for all educational institutions. The creative and intellectual potential of teachers becomes the main factor in the formation and development of innovative education.

The paper considers the approach of heutagogy, which develops the ability to learn, utilizes all universal learning opportunities, does not limit the choice of methods and forms, and has a nonlinear nature of the educational process of a future music teacher. It analyzes the principles of systematic analysis of complex, nonlinear systems, which are both an individual, individual's creative potential and the modern space of education (nonlinearity, cordos-mediation, holism, emergence and game experimentation) and which provide for the integration into the system of innovative education principles.

Innovative activity in contemporary dimension is considered as a holistic, multi-level, multiple-stage, nonlinear, synergetic system that performs corrective and guiding functions of developing creative potential of a future music teacher in the educational process. We argue that the growth of innovation in artistic education is impossible without the creative activity of a future music teacher.

Key words: *artistic education, future music teacher, innovative activity, heutagogy, creative potential development, emergence principle, nonlinearity principle, holism principle, cordos-mediation principle.*